

Lääkehoitoa tarvitseva lapsi

Sari Salomaa-Niemi

23.4.2015

Ohjeistusta

- Pitkäaikaissairaiden lasten lääkehoidon turvallinen toteuttaminen lasten päivähoidossa (STM, Kuntainfo 5/2012)
- http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=207651&name=DLFE-22810.pdf
- Kirje täydentää sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän laatimaa Turvallinen lääkehoito –opasta (STM 2005:32).
 - Opas on tarkoitettu julkisille ja yksityisille sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköille sekä muille lääkehoitoa toteuttaville yksiköille. Oppaalla yhtenäistetään lääkehoidon toteuttamisen periaatteet, selkeytetään johdon ja työntekijöiden vastuut sekä määritetään toimintayksiköille vähimmäisvaatimukset lääkehoidon turvallisesta toteuttamisesta.

Ohjeiden tarkennusta

- Länsi-Suomen lääninhallitus 4.9.2007
 - Ohjeet lääkehoidon toteuttamisesta sosiaalihuollon yksiköissä (lääkehoidon epätyypilliset alueet)
 - "Kunkin toimintayksikön tulee laatia lääkehoitosuunnitelma 30.4.2008 mennessä."
- Terveystieteiden tutkimuskeskus 30.11.2007 (nyk. Valvira) vastauksena kunnan lymfyttiin
- Toimintamalli diabetesta sairastavan lapsen koulupäivän aikaisesta hoidosta (STM 2010:9)
 - laadittu yhteistyössä STM, Opetusministeriö ja Kuntaliitto)
- Lääkitys koulupäivän aikana / THL 26.10.2012

Lääkehoidon epätyypilliset alueet

- päiväkotia, koulu, apip

- Toimintaympäristöjä, joissa lääkehoitoa toteuttavat muut kuin terveydenhuollon koulutuksen saaneet henkilöt, kutsutaan Turvallinen lääkehoito oppaassa lääkehoidon epätyypillisiksi alueiksi.
- Lääkehoitoon kouluttamaton henkilö voi osallistua luonnollista tietä (suu, nenä, silmät, korvat, peräaukko) annettavan ja ihon alle pistettävän lääkehoidon toteuttamiseen yksittäistapauksissa tai yksilökohtaisen suunnitelman ja tarvittavan lisäkoulutuksen jälkeen.

Pitkäaikaissairaiden lasten lääkehoito

- Lasten pitkäaikaissairauksia ovat muun muassa astma, diabetes, allergiat ja epilepsia.
- Muita kuin välttämättömiä lääkkeitä ei lapsille pääsääntöisesti anneta hoito/koulupäivän aikana.
 - lääkärin määräämä
 - alkuperäinen pakkaus
- Jos lyhytaikaista lääkitystä kuitenkin on välttämätöntä antaa, samoja ohjeita voidaan soveltuvin osin käyttää apuna toimintatapojen selkiyttämiseen myös lyhytaikaisessa lääkehoidossa.

Yksiköissä toteutettava lääkehoito

- Lääkehoidon organisointi koulussa/päivähoidossa/apip-toiminnassa tulee tapahtua suunnitelmallisesti edeten kunnan tasolta yksikkökohtaisesti aina lapsi/nuorikohtaiseen lääkehoitosuunnitelmaan saakka.
- Lääkehoitoon osallistuvien henkilöiden osaaminen ja saatavilla olo tulee varmistaa koko päivähoidon toiminta-ajan, silloin kun yksikössä on lääkehoitoa tarvitseva lapsi/nuori.

Koulutus lääkehoitoon

- Lääkehoitoon kouluttamaton henkilöstö voi osallistua luonnollista tietä annettavan ja ihon alle pistettävän lääkehoidon toteuttamiseen yksittäistapauksissa tai tilannekohtaisen harkinnan ja riittävän lisäkoulutuksen jälkeen. Koulutuksen antaa laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö ja kirjallisen luvan terveydenhuollon toiminnasta vastaava lääkäri.
- Yleensä erikoissairaanhoidon diabeteshoitajat antavat pistosopetuksen ja kirjallisen pistosluvan diabeetikolapsen hoitoon osallistuville. Opetuksen ja pistosluvan voi antaa myös perusterveydenhuollossa toimiva terveydenhuollon ammattihenkilö, esimerkiksi terveydenhoitaja. Diabeteshoitajalla tai muulla hoitajalla tulee tätä varten olla yksikkönsä diabeteslääkärin tai ylilääkärin valtuutus pistosopetukseen.
(STM 2005:32, STM 2010:9)

Terveydenhuollon oikeusturvakeskus 2007 (nyk. Valvira)

- Terveydenhuollon oikeusturvakeskus katsoo, että riittävä lisäkoulutus riippuu toteutettavasta lääkehoidosta. Suun kautta annettavan lääkehoidon koulutus voi olla lyhyempi kuin ihon alle pistettävän lääkehoidon koulutus.
- Turvallinen lääkehoito opasta valmistellut työryhmä katsoi, että esim. ihon alle pistettävän lääkehoidon lisäkoulutukseen tulisi sisältyä lääkkeen antamisen lisäksi koulutusta lääkkeiden vaikutuksesta ja sairaudesta, jota lääkkeellä hoidetaan.
- Yksityiskohtaista suositusta koulutuksen pituudesta tai sisällöstä on vaikea antaa, koska koulutuksen tulee olla aina tapauskohtainen ja siinä tulee huomioida myös koulutettavan valmiudet.

Lasten ja nuorten oikeus

- Perusopetuslain ja kansanterveyslain mukaan oppilaalle on taattava koulussa terveyden ylläpitäminen ja edistäminen. Oppilaan välttämättömästä lääkehoidosta koulupäivän aikana tulee huolehtia.
- Terveydenhuollon oikeusturvakeskus toteaa, että lääkehoidon toteuttamisesta voidaan sopia paikallisesti yhteistyössä kouluterveydenhuollosta vastaavan terveystoimen ja opetuksesta vastaavan opetustoimen kesken.

Lääkehoidon järjestäminen koulussa

- Lääkehoidon toteuttaminen koulussa perustuu oppilaan ja hänen huoltajiensa sekä lääkehoitoa toteuttavan työntekijän ja toimintayksikön johdon väliseen yhteiseen sopimukseen.
- Kouluja sekä koululaisille järjestettävää aamu- ja iltapäivätoimintaa voidaan pitää niin sanottuina lääkehoidon epätyypillisinä alueina. Näillä epätyypillisillä alueilla lääkehoitoa toteuttavat usein lääkehoitoon kouluttamattomat henkilöt. Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut valtakunnalliset ohjeet (STM 2005) lääkehoidon toteuttamisesta erilaisissa toimintaympäristöissä.

Lääkehoidon järjestäminen koulussa

- Opetustoimen lainsäädäntö ei määrittele työntekijöiden lääkehoitoon osallistumista, eikä työntekijöitä siten voida tehtävään velvoittaa.
- Yhteistyön merkitys lääkehoidon koulutuksen saaneiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden kanssa korostuu erityisesti näillä lääkehoitoa toteuttavilla epätyypillisillä alueilla.
- Ennen suostumuksensa antamista lääkehoitoon ryhtyvälle työntekijälle ja hänen esimiehelleen tulee selvittää lääkitsemiseen liittyvät vastuut ja velvollisuudet. Lääkitsemiseen, silloin kun se on työnantajan hyväksymää toimintaa, liittyvä vastuu ja mahdolliset vahingonkorvauskysymykset ratkaistaan samoin periaattein kuin koulutyössä yleensäkin.

Opettajat Terveysturvakeskuksen lausunnossa

- Terveysturvakeskuksen käsityksen mukaan opettajat voivat suostumuksensa perusteella osallistua oppilaan lääkehoidon toteuttamiseen, mutta eivät ole velvollisia siihen. Terveysturvakeskus toteaa lisäksi, että oppilaan lääkehoidon toteuttaminen perustuu aina oppilaan vanhemman tai huoltajan ja lääkehoitoa toteuttavan opettajan sekä toimintayksikön johdon väliseen yhteiseen sopimukseen. Lääkehoitoa toteuttava opettaja vastaa omasta toiminnastaan lääkehoitoa toteuttaessaan ja työnantaja toimintatavan asianmukaisuudesta.

Kunnan ja yksikön lääkehoitosuunnitelma / Tampere

- Suunnitelma on laadittu yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen, kouluterveydenhuollon ja neuvolatoiminnan kanssa.
- Suunnitelmaa noudatetaan varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä aamu- ja iltapäivätoiminnassa.
- Suunnitelma liitetään osaksi yksikön turvallisuussuunnitelmaa.

Lääkehoito yksikössä

- Päiväkodissa, perhepäivähoidossa, esiopetuksessa, koulussa ja aamu- ja iltapäivätoiminnassa annettava lääkehoito on valtaosaltaan luonteeltaan satunnaista ja/tai oireen mukaista lääkehoitoa.

Hoidon tarpeen kiireellisyyden mukaan tilanteet voidaan jakaa seuraavasti

1. Välitöntä hoitoa vaativat

- anafylaksian tai äkillisen allergisen reaktion hoito
- hypoglykemian (matala verensokeri) hoito
- kouristuksen (kuumekouristukset, epilepsia) hoito

2. Satunnaisia oireita lievittävät

- astma-ahdistuksen hoito, avaava lääkitys
- kuumeen ja säryn hoito
- atooppisen ihon rasvaus

Hoidon tarpeen kiireellisyyden mukaan tilanteet voidaan jakaa seuraavasti

3. Kuuriluontoinen lyhytaikaisen sairauden hoito
 - infektion hoito
4. Pitkäaikaissairauden hoito
 - insuliinihoito diabeteksessa
 - astman hoitava lääkitys
 - muu säännöllinen pitkäaikaissairauden lääkitys

Lääkehoitoa toteutetaan vain seuraavissa tilanteissa yksilöllisesti tehdyn suunnitelman mukaisesti

- ensiapulääkitys anafylaktisessa reaktiossa
- ensiapulääkitys epilepsia-kohtauksessa
- astmalapsen avaava lääke astma-kohtauksessa tai ennakoivasti esim. ennen liikuntatuntia
- diabeetikkolapsen insuliinipistokset ja ensiapulääkitys insuliinishokissa
- muun pitkäaikaissairauden vaatima jatkuva lääkitys
- kuuriluonteinen lääkitys

Vastuut

- Yksikön johtaja (päiväkodin johtaja, rehtori) vastaa Lapsen/nuoren lääkehoidon suunnitelman laatimisesta ja "jalkauttamisesta" oman yksikkönsä toimintaan
- Huoltaja vastaa siitä, että lapsen lääkehoidon tarve ja lääkehoidon kannalta kaikki tarvittava tieto on käytettävissä. Huoltaja vastaa myös lapsen yksilöllisen lääkkeen toimittamisesta ja tiedon siirtämisestä päivähoitoon/kouluun.
- Kaikki lapsen lääkehoitoon osallistuvat tahot toimivat yhteistyössä huoltajien kanssa.
- Kouluterveydenhuolto ja neuvolatoiminta vastaavat lääkehoidon toteuttamisen vaatimasta osaamisen varmistamisesta ja lääkehoitoluvan myöntämisestä. Erikoissairaanhoido voi myös tarvittaessa osallistua ko. tehtäviin.
- Lääkkeen antaja vastaa siitä, että hän toimii tehdyn suunnitelman mukaisesti.
- Kukin yksikön aikuinen vastaa hätätilanteessa ensiaputoimenpiteistä.

Yksiköissä sovitaan

- äkillisen hätätilanteen toimintamalli
- lääkkeen antamiseen liittyvä koulutus
- menettelytavat riskitilanteissa toimintaympäristön ulkopuolella tapahtuvassa toiminnassa esim. retket, leirikoulut, liikuntatunnit
- menettelytavat poikkeustilanteissa annettavassa särky- tai kuumelääkityksessä
- yksilökohtaisen lääkehoidon suunnitelman laatiminen
- lääkkeiden säilyttäminen
- lapsen/nuoren lääkehoitosuunnitelman säilyttäminen

Lääkekaapin sisältö päivähoitoyksikössä

- Päivähoitoyksikön lääkekaapissa saa olla ainoastaan joditabletteja.
- Kaikki muu lääkitys tapahtuu lapsen yksilöllisen lääkehoitosuunnitelman mukaan.
- Vuoropäiväkodissa tai koulun ulkopuolisessa opetuksessa esim. leirikouluissa voidaan antaa kuume – ja särkylääkitystä (Parasetamoli) esim. yöaikaan jos tilanne sitä vaatii. Kaikissa muissa tilanteissa ollaan yhteydessä huoltajiin.

Lapsen lääkehoidon suunnitelma laaditaan seuraavissa tilanteissa

- Lapsen tiedetään tarvitsevan välitöntä lääkehoitoa tietyissä tilanteissa (esim. allergisen reaktion vaara, kouristukset).
- Lapsella on pitkäaikaissairaus, johon hän tarvitsee ulkopuolisen antamaa lääkehoitoa päivähoito-, esiopetus- tai koulupäivän aikana tai aamu- ja iltapäivätoiminnassa.
- Lapsella on sairaus, jonka lääkehoidon vaikutuksia on seurattava päivän aikana.

Lääkehoito

- Lääkehoitoon kouluttamaton henkilö voi osallistua luonnollista tietä (suu, nenä, silmät, korvat, peräaukko) annettavan ja ihon alle pistettävän lääkehoidon toteuttamiseen yksittäistapauksissa tai yksilökohtaisen suunnitelman ja tarvittavan lisäkoulutuksen jälkeen.
- Ihon alle tai lihakseen pistettävän lääkityksen antamiseksi tarvitaan koulutus.
- Koulutuksen antaa ja osaamisen varmistaa terveydenhuollon ammattilainen.
- Lääkehoitoluvan myöntää hoitavan yksikön lääkäri (Tays) tai Lasten ja nuorten terveystalouden ylilääkäri/vastaava lääkäri.

ADHD ja lääkitys

- Lääkehoito on tärkeä osa hoidon kokonaisuutta, ja sen kokeilun mahdollisuus tulee järjestää ADHD -oireiselle lapselle tai nuorelle, jos oireista aiheutuu haittaa esimerkiksi perheessä, koulussa tai toverisuhteissa.
- ADHD -lääkevalmisteen valinta
 - lääkehoidon toteuttamiseen vaikuttavat arkijärjestelyt
 - Kuka vastaa lääkkeen antamisesta?
 - Milloin ja kuinka usein päivän mittaan lääke on mahdollista ottaa?
- Lääkehoitoa aloitettaessa sovitaan, mitä oireita ja toimintojen muutoksia seurataan.
 - kuka seuraa? miten raportoidaan?